

A BÖRTÖNZSÚFOLTSÁG MIATTI KÁRTALANÍTÁS

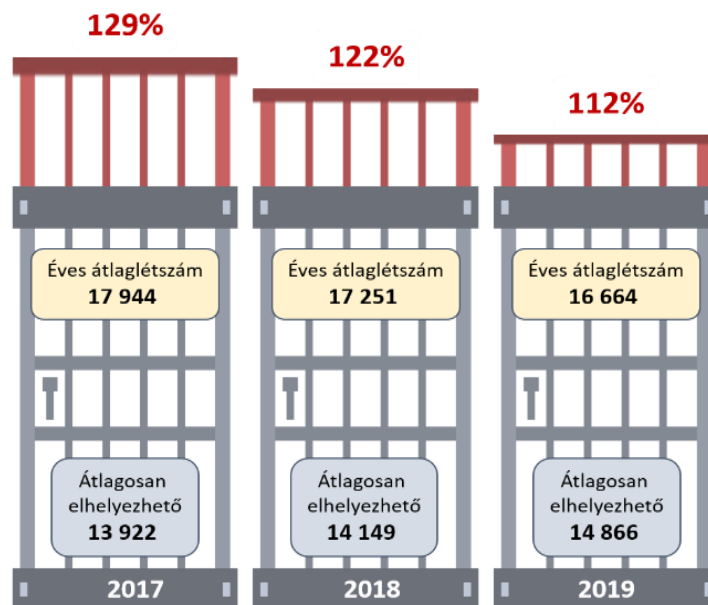
- A szabadságvesztést a bíróság által meghatározott fokozatban, a büntetés-végrehajtási szervezet által kijelölt, lehetőleg az elítélt lakóhelyéhez legközelebb eső büntetés-végrehajtási intézetben hajtja végre a büntetés-végrehajtási szervezet.
- A fegyház a börtönnél, a börtön a fogháznál szigorúbb végrehajtási mód.
- A szabadságvesztés – a pénzbüntetés után – a második leggyakoribb büntetéstípus, éves aránya megközelítőleg 31%.
- A magyarországi büntetés-végrehajtási intézetek többsége a 19–20. század fordulóján épült.
- A "pilot judgment" (vezető ítélet) az EJEB egyik eljárásformája. Ha egy adott államból rendszerszintű hiányosságot feltételező sok hasonló ügy érkezik a Bíróság elé, akkor az egy konkrét ügyet kiemelve szólítja fel az érintettet a szisztematikus jogsértések nemzeti jogrendszeren belüli orvoslásra.

A Kormány a [T/13954.](#) számon nyújtotta be a börtönzsúfolttság miatti kártalanítási eljárással összefüggő visszaélések megszüntetésével kapcsolatos törvényjavaslatát. Az Infojegyzet a börtönzsúfolttsági kártalanítási eljárás szabályozásának kialakulását és jelenlegi rendszerét mutatja be.

A büntetés-végrehajtási (a továbbiakban bv.) intézetekben uralkodó és az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények, valamint a túlsúfolttság problémájának megoldásával évtizedek óta küzd a magyar igazságszolgáltatási rendszer. Az [Emberi Jogok Európai Bíróság](#)ához (a továbbiakban: EJEB) 2011-től számos ilyen jogcímen indított eljárás érkezett, amelyek rendszerszintű hibára utaltak. A Magyarországot elmarasztaló ítéletek, és különösen a 2015-ös "[Varga és társai kontra Magyarország](#)" pilot (vezető) ítélet következményeként a jogalkotó a bv. intézetek túlsúfolttsága és az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt elszenvedett jogsérelmek kompenzálására bevezette az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz-, illetve kártalanítási eljárást.

Az [1004/2020. \(I. 21.\) Korm. határozatot](#) követően márciusban lépett hatályba a [2020. évi IV. törvény a börtönzsúfolttsági kártalanításokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetése érdekében szükséges haladéktalan intézkedésekről](#), amely egyrészt időlegesen felfüggesztette a megítélt kártalanítási összegek kifizetését, másrészt kilátásba helyezte a bv. intézetek túlsúfolttságának további visszaszorítását.

1. ábra: Az átlagtelítettség mértéke a bv. intézetekben 2017-2019 (fő)

Forrás: [Infoszolg/BVOP](#)

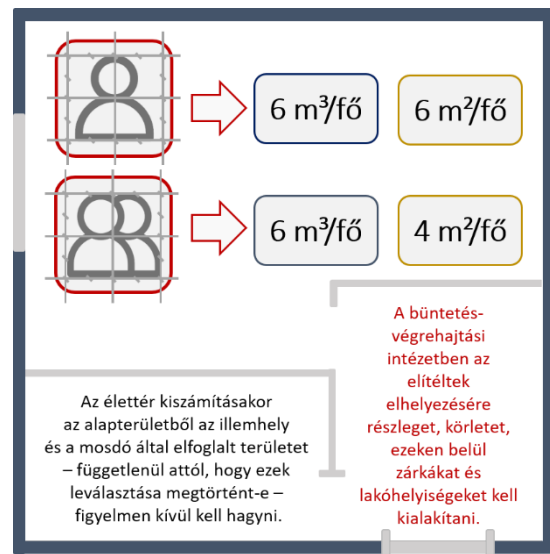
A BV. INTÉZETEK ZSÚFOLTSÁGA

Véger A. (2019) szerint fontos elhatárolni a túltelítettség és a zsúfoltság fogalmát. Míg a **túltelítettség** azt jelezi, hogy az adott intézetben több fogvatartottat helyeztek el, mint ahány férőhely van, addig a **zsúfoltság** sokkal inkább az egyes körletrészekre vonatkozó mérőszám, tehát nem a férőhelyek számával, hanem az elhelyezés módjával van összefüggésben.

A bv. intézetek zsúfoltsága ellehetetleníti a büntetés biztonságos és eredményes végrehajtását, ezáltal a büntetés funkciója nem érvényesülhet. Ilyen körülmények között a fogvatartottak emberi jogai és méltósága sérülnek, mindez rossz üzenetként jelenik meg a társadalom felé. A telítettség mértéke a büntető törvénykezés gyakorlatától és a férőhelyek számának alakulásától függ. Az új Btk. (2012. évi C. tv.) szankciórendszere a büntetések szigorítása felé mozdult el, a szabadságvesztés [a második leggyakoribb szankció típusa](#) a büntető igazságszolgáltatásban. Az eltelt öt éves időtartamot vizsgálva megállapítható, hogy a fogvatartottak a jelentős létszámcsökkenés mellett egyre súlyosabb fokozatban, magasabb tartamú szabadságvesztést töltenek ([Börtönstatisztikai Szemle 2020](#)). Az elvárásoknak a bv. szervezet telítettség-kiegyenlítő programmal és ütemezett férőhely-bővítési projektekkal törekszik megfelelni (ld. [férőhely-bővítési program 2010](#)). 2019-ben átadták a Kiskunhalasi Országos Bv. Intézetet, a közelmúltban pedig [könyvszerkezetes technológiával](#) építettek újabb börtönöket.

Annak meghatározása, **hogyan az elítéltek milyen körülmények között helyezhetők el, nemzeti szabályozási hatáskörbe tartozik**, de léteznek nemzetközi ajánlások is. A magyarországi előírásokat a [2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról](#) (Bv. tv.) mellett a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló [16/2014. \(XII. 19.\) IM rendelet](#) 120–127. §-a tartalmazza.

1. ábra: Az egy elítélre számított zárka vagy lakóhelyiség minimális élettéré

Forrás: [Infoszolg/16/2014. \(XII. 19.\) IM rendelet](#)

AZ EJEB DÖNTÉSEINK HATÁSA

Az EJEB gyakorlatában a 2011. évi Szél v Hungary 30221/06 ügy volt az első olyan ítélet, ahol a Bíróság a magyar fogvatartási körülményekkel érdemben foglalkozott. Ezt követően a Bíróság előtt tömegesen megjelent hasonló ügyek következményeként a 2015. március 10-i "[Varga és társai kontra Magyarország](#)" pilot ítélet mondta ki, hogy a magyar államnak olyan intézkedéseket kell hoznia, amelyek megfelelnek az [Emberi Jogok Európai Egyezménye](#) (EJEE) 3. cikkének és megoldást jelentenek a büntetés-végrehajtási rendszerben fennálló strukturális problémák megoldására.

A [2016. évi CX. törvény](#) több ponton módosította a Bv. tv.-t és más jogszabályokat. A javasolt 2017. január 1-jén hatályba lépő rendelkezésekkel biztosították a jogsértésekkel szembeni fellépés lehetőségét és a hatékony kompenzálást, tovább olyan büntetőpolitikai eszközöket vezettek be vagy már létezőket erősítettek meg, amelyekkel orvosolni kívánták a bv. intézeteknek az EJEB által kifogásolt fogvatartási körülményeit.

A legjelentősebb változások:

- a reintegrációs őrizet feltételeinek kiterjesztése;
- az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz lehetősége;
- a társadalmi kötődés program bővítése;
- az előzetes letartóztatás újraszabályozása;
- pénzbeli kártalanítás biztosítása az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt;
- megfelelés az EJEE 13. cikkének, azaz a hatékony jogorvoslati lehetőség biztosítása;
- a férőhely-bővítési program folytatása, további bv. intézetek építésének terve.

Mindezek hatására, és annak fényében, hogy az EJEB elvárásai szerint az új magyar jogorvoslati rendszer alkalmas lehet a panaszosok sérelmeinek orvoslására, a Bíróság az előtte levő mintegy 6 800 kereset felülvizsgálatát 2017. augusztus 31-ig elhalasztotta (MTI, 2016. november 23.).

A KÁRTALANÍTÁSI ELJÁRÁS

A Bv. tv. 10. §. szerint **kártalanítás jár** az elítéltnak vagy az egyéb jogcímen fogvatartottnak **az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt**. Ezeket a körülményeket a törvény konkrétan megnevezi, úgymint a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiánya, és az ehhez esetlegesen kapcsolódó más, a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmény, különösen az illemhely elkülönítésének a hiánya, a nem megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés vagy rovarirtás által előidézett sérelem. Az eljárás sui generis jogintézmény.

Az eljárás főbb elemei:

- A kártalanítás iránti igény benyújtására az elítélt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott és védője, szabadulás esetén jogi képviselője is jogosult. Az igény az alapvető jogokat sértő elhelyezés megszűnésétől számított hat hónapos jogvesztő határidőn belül érvényesíthető.

- A kártalanítás minden egyes, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között eltöltött nap után jár.
- Ennek egy napra eső összege 1 200–1 600 Ft. között lehet (a fogvatartási napok és a napi tétel szorzata).
- A megítélt összeg megfizetésére a magyar állam köteles.
- Lehetőség van a kártalanításból történő kielégítésre (polgári jogi igény, kártérítési igény, sérelemdíj, gyermektartásdíj esetén), a törvényben meghatározott feltételekkel (ld. 7–8. bekezdés).
- Az adott jogcímen további kártérítésnek vagy sérelemdíjnak helye nincs, de a kérelmező jogosult az ezt meghaladó igényét polgári bíróság előtt érvényesíteni.
- Az eljárás a bv. bíró hatáskörébe tartozik.
- A megítélt kártalanítás kifizetésének biztosítása, amelyet a határozat kézbesítésétől számított hatvan napon belül kell teljesíteni, az igazságügyért felelős miniszter intézkedési kötelezettségébe tartozik.

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz intézménye

A kártalanítás iránti igény benyújtásának feltétele az is, hogy az elítélt a 144/B. §-ban meghatározott *"az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz"* előterjessze a büntetés-végrehajtásért felelős szerv vezetőjéhez, amennyiben a jogait sértő elhelyezési körülmények között töltött napok száma a harmincat meghaladja.

A preventív eszközként bevezetett panasz lehetősége, szintén a 2016-os módosítás új eleme. Eszerint az elítélt és védője az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt írásban, közvetlenül panasszal élhet a bv. intézet parancsnokához, aki a panasz alapján megteszi a szükséges intézkedéseket, amely lehet akár az elítéltnak a más bv. intézetbe való átszállítása is. Egyes kutatások szerint a panasz a valódi funkcióját jelenleg nem képes teljes mértékben betölteni (Boda-Bagossy 2020).

**A MEGÍTÉLT KÁRTALANÍTÁSOK SZÁMA
ÉS ÖSSZEGE**

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárások száma 2018-ban megközelítőleg 11 ezer, 2019-ben 14 ezer volt (birosag.hu, [Feleky 2020](#)).

Az Igazságügyi Minisztérium [2020. február 3-i közleménye](#), valamint az igazságügyi miniszternek 2020. február 20-án, a [T/9241. számú törvényjavaslat általános vitáján](#) elhangzott tájékoztatása szerint, a börtönviszonyok miatti kártalanítási ügyekben 2017–2019 között:

- 12 680 határozat született,
- amely 8,6 milliárd forinttal terhelte meg a költségvetést,
- a megítélt összegek 10 százaléka került csak a sértettekhez,
- 61 százaléka ügyvédi irodák letéti számláira érkezett.

Időközben az [Origo](#) portál is közölt adatokat a kártalanításokról.

Az elhangzott adatokkal és eljárásokkal kapcsolatban egyes [érintett ügyvédek](#) és a [Magyar Ügyvédi Kamara vezetője](#) is több ízben megszólaltak.

Források:

- A büntetés-végrehajtási bírói gyakorlat, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre. Összefoglaló vélemény – [Kúria, Büntető Kollégium, Joggyakorlat-elemző csoport, 2017.](#)
- Boda Zoltán - Bagossy Mária: Kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt. Egy kutatás eredményei – Magyar Jog, 2020. 1.
- Boda Zoltán: Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt indított kártalanítás aktuális jogalkalmazási kérdései – [Acta Humana. Emberi jogi közlemények, 2020. 1.](#)
- Csapucha Bernadett: Az EJEB eseti döntésének hatása a magyar fogva tartási körülményekre – [Kriminológiai tanulmányok, 2019.](#)
- Feleky István: A kártalanítás és a feltételes szabadságra bocsátás feltételei a büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatban – [Forum Sententiarum Curiae, 2020. 1.](#)
- Pallo József: A magyar börtönügy kodifikációs csomópontjai – Budapest, Dialóg Campus, 2019.
- Véger Alexandra: Magyar törekvések a börtön zsúfoltságának csökkentésére – In: Rendészet, tudomány, aktualitások. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Rendészettudományi Osztály, 2019. 265–272. oldal
- Véger Alexandra: Jogi képviselő szerepe az alapvető jogokat sértő fogvatartási körülmények miatt indított kártalanítási eljárásban – [Belügyi Szemle, 2019. 7-8.](#)
- Végh Marianna A büntetés-végrehajtási bíró eljárásának és feladatkörének változásairól – [Börtönügyi Szemle, 2017. 2.](#)
- Vincze Fanny Rose: A börtön ablakába soha nem süt be a nap... : kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt – In: XVIII. és XIX. Országos Grastyán konferencia előadásai. Pécs, PTE Grastyán Endre Szakkollégium, 2019. 245–260. oldal
- Werner Zsolt: Jogértelmezés és gyakorlat az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárásban – [mabie.hu, 2017. október 16.](#)